

OPET HIMNODIJA U OBREDU MISE

Najnoviji obred mise izdan prema uputama II Vatikanskog sabora predviđa mogućnost da se u misi mjesto ulaznih, prikaznih i pričesnih antifona mogu pjevati crkvene popijevke koje odgovaraju značaju blagdana i liturgijskog vremena. Obred također dozvoljava ponovnu upotrebu tropiranih tekstova u zazivama »Gospodine, smiluj se«. Čini se, da bi radi veoma stare tradicije i pastoralnih razloga kod nas, upotreba tropiranih tekstova mogla protegnuti na »Svet«, »Jaganjče Božji« i »Slavu«. (Usporedi: Obred mise, Opće uređenje rimskog misala br. 25, 30 i 56).

Već u apostolsko vrijeme mlada kršćanska zajednica na svojim sastancima uz psalme pjevala je i popijevke (himne). Apostol Pavao savjetuje Efežanima: »Govorite jedni drugima u psalmima, hvalospjevima i nadahnutim pjesmama« (Ef. V 19.). Istim riječima obraća se i Kološanima: »Na poticaj milosti pjevajte Bogu u svojim srcima psalmima, hvalospjevima i nadahnutim pjesmama« (Kol. III 6.). Da je i sam Pavao pjevao himne doznajemo iz Djela apostolskih. Taj čin ovako opisuju Djela apostolska: »Oko ponoći Pavao i Sila su molili i pjesmom slavili Gospodina, a sužnji su ih slušali«. (Dj. apost. XIV 25). Već u apostolsko vrijeme kršćanska zajednica je poznavala više popijevaka, koje su svima bile poznate. Radi metričkih pravilnosti lako ih je bilo zapamtiti, pa su imale veliko pastoralno značenje. Neke od njih uvrstio je Pavao u svoje pastoralne poslanice. Egzegete navode sljedeće himnodičke tekstove:

»Znamo da Bog čini da sve pridonosi dobru onih koji ga ljube; onih koji su odlukom Božjom pozvani, jer koje je predvidio one je i preodredio da budu jednaki slici njegova Sina, da ovaj bude prvorođenac među mnogom braćom« (Rim. VIII 28—29)

»Probudi se ti koji spavaš, ustani od mrtvih, i Krist će ti svijetliti« (Ef. V 14).

»Težite među sobom za onim za čim treba da težite u Kristu Isusu! On, božanske naravi, nije se ljubomorno držao svoje jednakosti s Bogom, nego se nje lišio uzevši narav sluga i postavši sličan ljudima.

Kad postane kao čovjek, ponizi sam sebe postavši poslušan do smrti i to do smrti na križu.

Zato ga Bog uzdiže na najvišu visinu i dade mu jedincato ime koje je iznad svakog drugog imena: da se u Isusovu imenu »pokloni svako koljeno« nebeskih, zemaljskih i podzemaljskih bića, da »svaki jezik prizna« — na slavu Boga Oca: Gospodar je Isus Krist«. (Fil. II 6—11)

»Radujte se uvijek! bez prestanka molite! U svakoj prilici zahvaljujte, jer je to za vas volja Božja u Kristu Isusu! Duha ne gasite! Proročke govore ne prezirite, nego sve provjeravajte, što je dobro zadržavajte. Uklanjajte se svakom zlu.« (I Sol. V 16—22).

»Ako smo s njim umrli, s njim ćemo i živjeti; ako smo ustrajni, s njim ćemo kraljevati; ako ga se odrećemo, i on će se nas odreći; ako smo nevjerni, on ostaje vjeran! Ne može se, naime, odreći sam sebe«. (II Tim II 11—13)

»Onaj koji je tijelom očitovan, Duhom opravdan, anđelima pokazan, poganima propovijedan, u svijetu vjerovan, u slavu uznesen.« (I Tim. VI 15—16).

»blaženi i jedini Vrhovnik Kralj kraljeva i Gospodar gospodara, koji je jedini besmrtni i koji boravi u nepristupačnoj svjetlosti,

kojega nitko od ljudi nije vidio i ne može vidjeti. Njemu čast i vječna vlast! Amen! (I Tim. III 16).

»Ali kad se očitava dobrota Boga našega Spasitelja, i njegova ljubav prema ljudima, tada nas — ne zbog

pravednih djela koja smo mi učinili, već po svom milosrđu — spasi kupelju ponovnog rađanja, obnove koju čini Duh Sveti, koga obilno izli na nas po našem Spasitelju Isusu Kristu, da opravdani njegovom milosti, budemo baštinici vječnoga života kojemu se nadamo« (Tit. 4—7).

U hrvatskom prijevodu koji je naveden iz izdanja »Stvarnosti« nije moguće uvidjeti himnodički značaj ovih tekstova, ali se to lako uviđa iz grčkog originala gdje se nalaze u stihu. I prva Petrova poslanica također ima ovakova himnodička mjesta u recima: I 3—5, 18—21, II 22—25, V 5—9, te Jakovljeva IV 6—10. Iz navedenih mjesta vidi se da je već u apostolsko vrijeme himnodija bila liturgijsko-glazbena forma.

Plinije mlađi u izvještaju caru Trajanu god 112. piše da kršćani na svojim zajedničkim sastancima pjevaju himne Kristu kao Bogu (Usporedi Epist. X 97.).

Sveti Justin u svojoj Apologiji Antoninu Piju piše da kršćani pjevaju himne u znak zahvale za primljena dobra (Usporedi Apol. CXXIX).

Sveti Jeronim u pismu Leti preporuča da njezina zavjetovana kći ustane po noći i pjeva himne (Usporedi Ep. 10, 9.). Hodočasnica Euterija opisujući doživljaje sa svog hodočašća u Jeruzalem navodi da svaki dan prije pjevanja pjevaca redovnici i redovnice pjevaju himne sve do zore. (Usporedi Peregrinatio ad loca sacra).

Slični opis daje i Sv. Ivan Krizoston za redovničke zajednice iz Egipta (Usporedi Homilia 59).

Origen tvrdi da Grci grčkim, a Rimljani latinskim i ostali narodi svojim jezicima pjevaju himne (Usporedi Contra Celsum VIII, 27).

Od četvrtog stoljeća moguće je potanje pratiti razvoj himnodije. Himnolozi razlikuju više razdoblja njezinog razvitka.

Najčasnije među njima je starokršćansko razdoblje. Obuhvaća himne nastale do god. 500. U njemu su najznačajniji pjesnici himana Sv. Hipolit (+235), Sv. Efreim Sirac (+373), Sv. Grgur Nazijanski (+389), Sv. Hilarij Poitierski (+367), Sv. Ambrozije (349—397), Sv. Prudencije (348—405), i drugi. Najpoznatiji himni strokršćanskog razdoblja su: Gloria in excelsis Deo, Trisagion, Te Deum laudamus. Aeternae rerum conditor. Te lucis Ante terminum, Iam lucis orto sidere itd. U početku himna se javlja bez ritma i rime s težnjom imitacije psalma. Zvali su ih i »psalmi idiotički«. Prvi je himan u stihu »Himan Spasitelju« od Klementa Aleksandrijskog. U starokršćanskom razdoblju himan poprima svoj pjesnički i glazbeni oblik kojega će zadržati sve do danas. Himni u ovom razdoblju su služili da kršćane učvrste u pravoj vjeri. Tako je Efreim Sirac pjevao himne da doskoči hereticima koji su pjevanjem himana širili krivovjerje. Himni Grgura Nazijanskog nastali su kao proturječje Arijeve heretičke nauke. Ambrozija optužuje Arijanci da je čarobnjak, jer da čarolijama himana zanaša puk (Usp. PL 16, 1017). Himne su Sv. Ambrozija vrlo brzo radi jasnoće stihova usvojili vjernici, tako da su postali u pravom smislu »pučka crkvena popijevka«. Koliko su se oni doimali duše vjernika doznajemo od Sv. Augustina koji je bio ganut »radi himana i pjesama raspjevane Ambrozijeve crkve« (Uspor. Ispovijesti IX, 6). Himni starokršćanskog razdoblja sačuvali su do danas svježinu i sposobnost da unesu u čovjekovu nutrinu zanos duboke vjere. Oni predstavljaju književnu vrstu visoke umjetničke vrijednosti a u teološkom pogledu izvor vjere iz prve ruke, iz ustiju sv. otaca.

Drugo razdoblje obuhvaća himne nastale od god. 500—750. Iz ovog razdoblja posebno nas privlači djelo Sv. Grgura Velikog (504—604); konačno uređenje rimskog bogoslužja. Grguru pripisuju himne: Audi

benigne conditor, Lucis creator siderae i druge. Djelo Grgura Velikog je toliko veliko za katoličko bogoslužje da je od njega u liturgiji Crkva živjela sve do najnovijih vremena. U ovom razdoblju nastaju: Vexila Regis prodeunt i Panguē lingua gloriosi lauream certaminis (Venancije Fortunat + oko 600) U Španjolskoj u to vrijeme djeluje Izidor Seviljski (oko 570—636). On je za potrebe mozarapske liturgije spjevao više himana. U ovom razdoblju nastaju i himni Bede Venerabilis (672—735). Značajka ovog razdoblja crkvenih himana je približavanje pučkom izrazu i naglasku.

Treće razdoblje od 750—900. U njemu se pojavljuju tropi i sekvence (proširivanje liturgijskog teksta novim tekstom u stihu npr. Kyrie fons pietatis eleison i umetanje stihova pod bogati melizmatički napjev alleluia tako da svaka neuma dobije jedan slog). Najpoznatiji pjesnici himana u ovom razdoblju su Pavao Djakon (+ oko 800). Spjevao je himan Ut quaeant laxis. Iz početaka stiha ovog himna Guido Arentinski je preuzeo nazive za glasove dijatonske ljestvice). Rabanus Maurus (+856) kojemu zahvaljuje himan Veni creator Spiritus i Notker Balbulus, tvorac mnogih sekvencija.

Od godine 900—1100. je razdoblje ranog srednjeg vijeka. U njemu se zanemaruje klasični metar a uvodi pjevanje po akcentu. Najznačajnije sekvence iz tog vremena su Veni sancte Spiritus i Victimae paschali laudes.

Duboki srednji vijek od godine 1100—1300. najznačajnije je razdoblje himnologije. To je i zlatno doba sekvence kada je njezina struktura dotjerana skladnošću, preglednošću pjesničke forme, čistoćom ritma i pjevnošću melodije. Tu susrećemo velike pjesnike himnologue. To su: Adam de St. Victor oko 1177—1192. (Dies irae), Toma Akvinski oko 1225—1274. (Lauda Sion Salvatorem), Jacopone da Todi (+1306) (Stabat Mater doloresa).

U kasnom srednjem vijeku od god. 1300—1500. latinski himan preživljava dekadencu.

U novom vijeku od god. 1500. pa nadalje, nastaje nova himnološka renesansa ali ne na latinskom već na narodnim jezicima. Himnodijski pjesnički oblik na narodnom jeziku zove se još crkvena pjesma ili još bolje, ako joj je nadodana melodija crkvena popijevka. Posebno plodno tlo ona je našla u germanskom jezičnom području. U njemačkim zemljama posebno joj je pogodovao protestantizam koji je upotrebljavao crkvenu popijevku kao sredstvo svog širenja. Ali ni neki drugi katolički narodi ne zaostaju za njemačkim protestantima u pogledu himnodijskog bogatstva na svojim jezicima.

Himnodija na narodnim jezicima do danas nije još dovoljno proučena pa je u ovom prikazu teško dati i površni pregled. Nju uz crkvene glazbenike i liturgičare proučavaju i etnomuzikolozi jer po nekim oznakama pripada općem narodnom stvaralačkom geniju. Najbolje su istražili germanski narodi svoje himnološko blago. U centralnom himnološkom arhivu u Zürichu sakupili su 20.000 tisuća crkvenih popijevaka. Iz ovog velikog broja izabrat će se najljepše popijevke i uvrstiti u ekumensku pjesmaricu namijenjenu svim vjeroispovijestima njemačkog jezičnog područja. Pjesmarica na kojoj radi posebna komisija glazbenih stručnjaka i liturgičara izići će ovih dana iz tiska.

Na temelju dosadašnjeg istraživanja naših glazbenika, liturgičara, lingvisti i etnomuzikologa danas je već moguće dobiti jasni uvid u himnološko stvaranje na hrvatskom jeziku. Najstarija sačuvana popijevka »Bog se rodi u Vitloome« potječe iz god. 1320. Čuva se u arhivu JAZU pod oznakom IV a. 92. No čini se da je od ove starija popijevka »U vse vrijeme godišta«. Njezin razvoj moguće je pratiti iz kodeksa napisanih glagoljicom i latinicom od XIV pa sve do XX stoljeća. Pisana je ikavicom i ijekavicom na štokavskom i kajkavskom narječju pa se može smatrati najvitalnijom hrvatskom pučkom popijevkom. Osim

navedenih postoji čitav niz popijevaka iz ovog ranog razdoblja.

Naši renesansni pjesnici ogledali su svoj genij i na himnološkom području. Oni su prevodili na hrvatski jezik latinske himne i psalme u stihove i pjevali izvorne. Spomenimo samo prijevode dubrovačkih pjesnika: Ivana Gundulića (Pjesni pokorne, Pjesni od veličanstva Božijih i druge), Nikolu Nalješkovića (Pjesni bogoljubne), Nikole Dimitrovića (Sedam psalama pokornijeh Kralja Davida, Tumačenje Očenaša i druge), Paskoje Primovića (Prijevodi Ave maris stella), Mavra Vetranica (Oče naš nebeski i druge). Ovima treba pridružiti Splićanina Marka Marulića čije su pjesme, može se reći, redom duhovne. I u drugim primorskim gradovima bilo je pjesnika himnologa ne samo u razdoblju renesanse nego sve do najnovijih dana. Njihov himnološki rad trebalo bi istražiti. U sjevernoj Hrvatskoj u to vrijeme prevodi i stvara izvorne himne na kajkavskom narječju Nikola Krajačević. Njegovi himni ušli su kasnije u Citharu octochorda.

Nakon razdoblja renesanse pojavljuju se prve pjesmarice s notama. To su Atanazija Grgičevića iz god. 1635, Pavlinska pjesmarica 1644, i Cithara octochorda 1701. Ovo je vrijeme »zlatno doba« himnodije na hrvatskom jeziku. Malo je koji narod izdao u XVIII stoljeću tako opsežnu pjesmaricu od oko 270 popijevaka s lijepim melodijama kao Hrvati. Od Citharae octochorde do konca XIX stoljeća samo u sjevernoj Hrvatskoj nastalo je preko pedesetak zbirka crkvenih popijevaka uključujući i molitvenike. Posebno su se na tom polju istakli Isusovci koji su crkvenu popijevku veoma cijenili kao odlično sredstvo u nastojanjima obnove kršćanskog života. Kao značajne zbirke iz ovog razdoblja treba spomenuti »Crkvenu liru« Fortunata Pintarića, »Pismovnik« Đure Arnolda i Kindlain-Kolanderov »Kantual«. Razvoj etnomuzikologije pridonio je da su zapisane mnoge crkvene popijevke iz naroda koje ne nalazimo u štampanim zbirkama. Tako su nastali zapisi Franje Kuhača (oko 500) Vinka Žganeca (oko 2000), Antuna Dobronića, Josipa Andrića i drugih. Nastojanjem hrvatskih cecilijanaca nastale su mnoge nove uspjele popijevke koje je narod prihvatio kao svoje.

Ovom kratkom pregledu hrvatskog himnološkog stvaranja treba pribrojiti zbirke gradišćanskih i mađarskih Hrvata koje su po broju popijevaka i po njihovoj umjetničkoj vrijednosti zaslužile punu našu pažnju. Kad bi se sve himnološko stvaranje Hrvata sakupilo u jednu cjelinu (a to bi trebalo što prije učiniti), sigurno bismo imali zbirku od preko desetak tisuća popijevaka. Treba istaknuti da su Hrvati paralelno stvarali himnodiju i na latinskom jeziku. Dragutin Kniwald je ustanovio da do XIV stoljeća u zagrebačkom obredu ima 150 himana koji ne postoje u rimskom obredu. (Usporedi: Umjetnička vrijednost zagrebačkih liturgijskih kodeksa, Croatia sacra 1943, 177).

I iz površnog uvida u himnološko stvaranje čovječanstva može se zaključiti da su kršćani od apostolskih vremena do danas stvarali ogromnu himnološku literaturu. Stoga je ona veoma bogata i u njoj se očituje izraz vjere ljudi svih stoljeća. Ali uza sve to službena Crkva je više puta u povijesti gledala na himnodiju sa izvjesnim nepovjerenjem. Ponajprije stoga jer je himan kao literarno glazbena forma preuzet iz grčke, tj. poganske kulture, te se na njega dugo gledalo kao na nešto pogansko. Kasnije su se himnima mnogo služili heretici za širenje nove nauke pa je Crkva neko vrijeme smatrala himne opasnim u pogledu pravovjernosti kršćana. Ali su Efreim Sirac, Grgur Nazijanski, Aurelij Ambrozijski i kasnije misionari u protestantskim zemljama uvidjeli u himnima odlično pastoralno sredstvo da se kršćani zadrže u pravoj vjeri, pa su ih veoma cijenili i promicali. Nažalost, to nijesu uvidjeli Oci na Tridintinskom saboru (1545-1563) te su himnodiji svojim nepravilnim stavom zadali najveći udarac u njevoj povijesti. U rimskom

misalu kojega je izdao Pio V 1570., po uputama Tridentinskog sabora, od ogromnog himnološkog blaga ostalo je u obredu mise samo 5 sekvenca. No himnodija je i dalje ilegalno živjela i razvijala se bez obzira na negativan stav službene crkve. Zbor obreda, kojemu su Oci na Tridentinskom saboru povjerali brigu nad bogoslužjem, donio je više odredaba u kojima preporuča biskupima da dokinu pjevanje himnodije na narodnom jeziku u obredu mise. Spomenimo samo one od 10. XII 1870. i 22. V 1894. u kojima nalaže biskupima neka ukinu pjevanje na narodnom jeziku, ako to mogu učiniti bez sablazni. Ni pravni kodeks crkvene glazbe »Motu proprio« Pija X iz god. 1903. i Apostolska konstitucija Pija XI iz god. 1928. ne spominje himnodiju kao dio bogoslužnog pjevanja.

Novo razdoblje himnodije u obredu mise otvorio je Pio XII svojim enciklikama »Mediator Dei« 1947. i »Musicae Sacrae disciplina« 1955. U Uputu o svetoj glazbi u sv. liturgiji zbora obreda iz god. 1958. u kojima se živo preporuča gajenje crkvene pučke popijevke. Posebno treba istaći encikliku »Musicae sacrae disciplina« najznačajniji papinski dokument u crkvenoj himnodiji koji je ikada izdan, te se može smatrati kao »magna carta« crkvene popijevke.

Na njoj se temelje svi kasniji papinski dokumenti koji rade o himnodiji. Njena načela ušla su u Uredbu o sv. bogoslužju II Vatikanskog sabora i Uputu o glazbi u sv. bogoslužju zbora obreda iz god. 1967., te preko njih u novi Obred mise prema odredbama II Vatikanskog sabora. Tako je opet himnodija dobila svoje pravo mjesto u bogoslužju katoličke crkve.

Na njoj se temelje svi kasniji dokumenti koje govore o himnodiji na narodnom jeziku. Njena načela ušla su u Uredbu o sv. bogoslužju zbora obreda iz godine 1967. Biskupska sinoda iz godine 1967. usvojila je sa 126 glasova nasuprot 25 negativnih, i 19 koji su tražili djelomična ograničenja, mogućnost pjevanja pučkih popijevaka u obredu mise kao što je na početku spomenuto. (Usporedi Notitiae 46, 152). Tako je napokon izlaskom iz tiska Obreda mise prema odredbama II Vatikanskog sabora ostvarena davna želja vjernika da im u bogoslužju bude dozvoljeno pjevati zapravo jedino što su u mogućnosti pjevati: »himnodiju«.

Razlog koji govori za ponovno uvođenje himnodije u obred mise stoji u samoj strukturi himna. Sabori su Oci uvelike naglašavali aktivnost naroda u liturgiji. I sve liturgijske reforme koje je sabor ostvario idu za tim da vjernik u obredima bude što aktivniji. Jedina mogućnost aktivnog sudjelovanja pjevanjem u liturgiji je baš pjevanje himnodije. Pjevanje psalama, naime, nije po svojoj glazbenoj formi prikladno da ga izvodi veliki broj neuvježbanih pjevača, jer u psalmodiji nema unutarnje metričke pravilnosti i jednakosti teksta te je središnje i završne kadence potrebno posebno uvježbavati. A to puk ne može. Osim toga melodije psalama, radi strukture teksta, ograničuju se na recitativ s kadencom što s glazbene strane predstavlja ipak siromaštvo.

Istina, psalmodički tekstovi daju odličnu mogućnost vjerniku da izrazi ono što crkva traži od svojih vjernika u liturgiji, a to je odgovor na evanđeoska čitanja i pouke koje iz njih slijede. Ali taj se odgovor odlično može izraziti i kroz himan koji je s glazbene strane usavršen da sjedini glasove vjernika u zanosnu raspjevanu zajednicu djece Božje koja kroz popijevku iskazuje svoju radost radi posinaštva, zahvalnost radi otkupljenja, kajanja zbog vlastitih nedostataka, jednom riječju odgovor na cjelokupni sadržaj kršćanskog vjerovanja. Ako se, dakle, ova vjernička funkcija može odlično ispuniti i u pjevanom himnu, onda mu treba dati prednost pred recitiranim psalmom. Himan je metrički pravilan, ritmički jasan, melodijski sadržajan; stoga i sa estetske strane odgovara ustroju čovječje ličnosti. U njemu je moguće izraziti vjerske istine u svoj epskoj širini i objektivnosti. A kad im se pridruže subjektivni elementi lirike iz

psalama kralja Davida postaju prava remek djela ljudske pjesničke izražajnosti kao što su to himni Sv. Ambrozija ili himni Adama de St. Victor.

Pijo XII u svojoj enciklici »Musicae sacrae disciplina« shvatio je dobro ova himnička svojstva pa preporučujući crkvenu popijevku ovako se izrazio: »Ove su popijevke nastale tako rekavši u dubini pučke duše i ako se drže navednih uvjeta one duboko diraju čuvstva i dušu te pobuđuju pobožne osjećaje. I kad ih mnoštvo kod vjerskih obreda pjeva gotovo jednim glasom, one snažno podižu dušu vjernika prema nebesima. Ove popijevke mogu pridonijeti da se kršćanski puk privuče, da se prouči i prožme iskrenom pobožnošću i da se napuni svetom radošću. Posebno će one biti od koristi kod poučavanja djece u katoličkoj istini i omladinskim društvima... kako je to već često i jasno pokazalo iskustvo«. (Usporedi M.S.D. br. 30 i 31).

Ova novost u liturgiji katoličke crkve stavlja veliku odgovornost na crkvene glazbenike, liturgičare, teologe a posebno na konferencije biskupa i svakog pojedinog biskupa. Poslužimo se opet riječima Pija XII iz iste enciklike: »Stoga, časna braćo, ne možemo učiniti drukčije, nego da Vas živo potaknemo, da vrlo brižljivo i svim sredstvima pomažete i širite ovo nabožno pučko pjevanje u biskupijama koje su Vam povjerene. Sigurno Vam neće nedostajati stručnjaci koji će prikladno skupiti pjesme, te ih izdavati u jednom svesku ako to još nije učinjeno, kako bi ih vjernici mogli lakše naučiti, bez poteškoća pjevati i dobro zapamtiti. Neka oni koji poučavaju djecu u vjeronauku ne propuste pravilnu upotrebu uspješne ove pomoći, i neka se voditelji katoličke mladeži s njom također razborito posluže u vrlo važnoj službi koja im je povjerena...« (Usporedi M.S.D. br. 35). Dužnost je, dakle, crkvenih glazbenika da skupe crkvene popijevke iz starih i novih kodeksa, da zapišu one još nezabilježene koje žive od pamtiviljeka u narodu, da ih proberu, obrade i učine prikladnim za zajedničko pjevanje. Dužnost je liturgičara i teologa da tekstove popijevaka prilagode obredu i kršćanskoj nauci. Dužnost je pjesnika da tekstove izraze prikladnim književnim jezikom u umjetnosti stiha. Dužnost je biskupa da sve ove materijalno i moralno pomognu i da predložene popijevke na Biskupskim konferencijama odobre.

Narodni jezik u bogoslužju svakako je velika vlastica vjernicima našeg stoljeća. Ali crkvenim glazbenicima i liturgičarima katkada i velika briga. Romanski narodi koji nijesu stvarali na svojim jezicima bogatstvo crkvene popijevke daleko su u težem položaju od germanskih naroda koji su tom pogledu zaista najbogatiji. Mi Hrvati možemo biti ponosni i sretni da su nam predci namrli u tom pogledu neiscrpivo bogatstvo. Ali taj ponos treba da u nama pobudi i visoku svijest odgovornosti da u sadašnjem času učinimo sve što treba i što se može učiniti. Istina, otkada je prvi broj časopisa »Sveta Cecilija« godine 1877. pozvao na sabiranje »starijih, lijepih i pristoinih pjesama« mnogo se toga sabralo, mnogo obradilo. Ali nije dovoljno. Ono što je ušlo u Hrvatski crkveni kantual možda nije ni dvadeseti dio od onoga što imamo. Stoga bi opet trebalo sakupljati i proučavati stare zbirke tekstova i napjeva crkvenih popijevaka. Posebno bi trebalo što prije izdati u jednom znanstvenom izdanju zapise iz naroda Franje Kuhača, Vinka Žganeca, Antuna Dobronića, Božidara Širole i drugih jer se u njima najbolje izrazio osjećaj vjere naših očeva. Treba uzeti u obzir sva područja: istarsko, primorsko, dalmatinsko, dubrovačko, hercegovačko, bosansko, bunjevačko, šokačko, slavonsko i područje sjeverne Hrvatske. Trebat će opet s magnetofonskom vjernerom koračati diljem hrvatskih krajeva, osobito onih nemelografiranih, kao što je Slavonija, i kad se sve sabere i izabere najljepše, onda se može reći da smo učinili sve što od nas traži Crkva u novom obredu mise. A to nije samo stvar naše vjere nego i naše kulture.